

Verslag advisering Actieplan Ondernemend Onderwijs 2015 -2019

Aanbieders van initiatieven Ondernemend Onderwijs - 4 februari 2016

Deelnemers

Voornaam	Naam	Organisatie
Annelies	Schrooten	UCLL Limburg
Annemie	Soetewey	Karel de Grote Hogeschool
Els	Huysman	Universiteit Hasselt-Student Startup
Hilde	Van Lindt	Erasmushogeschool Brussel
Inge	Verhaegen	Take Off Antwerp
Jolien	De Brauwer	Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen
Joris	De Lee	Odisee Campus Dirk Martens
Leen	Mestdagh	Stichting Onderwijs en Ondernemen
Pol	Bracke	Hogeschool Gent - Centrum voor Ondernemen
Tine	Aelter	PXL
Sabrina	Gutierrez	Erasmushogeschool Brussel
Steve	Stevens	Universiteit Gent - Durf Ondernemen
Wim	Fyen	KULeuven - LCIE
Ben	Peeters	Vlajo
Chris	Baelus	Universiteit Antwerpen
Evelyne	Verhovert	Arteveldehogeschool - Ghentrepneur
Ferre	Laevers	KULeuven - Cego
Hans	De Four	EduCentrum
Hilde	Klykens	Voka
Kurt	Lecompte	Vives
Lieselotte	Verplancke	Syntra West
Peter	Coenen	Vlajo
Ruben	Camps	Syntra Limburg
Serge	Huyghe	Etion
Sofie	Stoop	RVO-Society
Vincent	Leroy	Vives
Marie	Schoeters	Stad Antwerpen
Jef	Tavernier	In-C
Gert	Trekels	KUL - LCIE
Herman	Kiesel	Howest

Verontschuldigd

Karen	Ruelens	PXL
Sabine	Hoofdt	Katholieke Universiteit Leuven - FEB
An	Boone	Arteveldehogeschool - Artepreneur
Evelyn	Dekyvere	Vlajo
Chrisje	Haenen	KUL - IW
Katrien	Kesteloot	Leerkracht Sint Leo - Brugge

Tafelbegeleiders

Nick	Hautekees	Syntra Vlaanderen - Competento
Ilse	Boeykens	Departement EWI
Ellen	Cardon	Agentschap Innoveren en Ondernemen
Nele	Lintermans	Agentschap Innoveren en Ondernemen
Reineke	Vandevenne	Agentschap Innoveren en Ondernemen

VERSLAGGEVING VAN DE TERUGKOPPELING PER GROEP

Voorafgaand: bij sommige verslagen staan cijfers 1, 2 of 3 na verschillende terugkoppelaspecten:

- 1 = iedereen van de groep heeft deze mening
- 2 = sommigen van de groep hebben deze mening
- 3 = één lid van de groep heeft deze mening

GROEP 1

Deelnemers: Leen Mestdagh, Hilde Klykens, Ferre Laevers, Jef Tavernier, Sofie Stoop en Vincent Leroy

Er was steeds een consensus over de algemene lijnen die in het verslag werden opgenomen. Bepaalde elementen werden door één iemand aangegeven en zullen ook als zodanig weergegeven worden in het verdere verslag.

- Ondanks dat er een duidelijke definitie is over ondernemingszin en ondernemerschap worden beide doorheen het actieplan in één adem genoemd. Terwijl ondernemingszin op zich ook al ondernemend onderwijs is. Door te sterk in te zetten op ondernemerschap zullen een aantal lesgevers en studenten/ leerlingen niet worden meegenomen. Meer bepaald in het hoger onderwijs moet er ook zeker gewerkt worden aan ondernemingszin.
- Er moet meer ingezet worden op de betekenis en perceptie van ondernemerschap. Ondernemerschap wordt vaak herleid tot 'geld scheppen'. Daarenboven is ondernemerschap voor studenten vaak beperkt tot zelfontplooiing en geld, terwijl het sociaal aspect veel minder belicht wordt. In deze lijn is ook de aandacht voor duurzaamheid en sociaal ondernemen binnen ondernemen te weinig belicht.

==> Ondernemerschap moet beter gekend zijn in zijn essentie nl. de maatschappelijke rol.

- Bij doelgroepen worden de studenten hoger onderwijs vermeld, het is voor de groep echter een gemiste kans om de studenten uit de lerarenopleiding niet expliciet te vermelden, aangezien zij de basis leggen voor de toekomst.

Strategische doelstellingen

- De betekenis van de ondernemende cultuur moet krachtiger vermeld worden. Scholen moeten niet enkel een visie uitwerken maar moeten zorgen dat hun werking zelf ondernemender wordt. De visie zou zich moeten vertalen in zowel structurele als culturele elementen.
- Doorheen de strategische doelstellingen wordt het woord 'intrapreneurship' niet vermeld, dit is een gemis.
- 'Voeling hebben met' is een goede omschrijving als dit breed en realistisch wordt ingevuld.

Operationele doelstellingen

- 4.2 zou eerder moeten worden omschreven als: "leerkrachten slagen erin krachtige leeromgevingen te scheppen die gericht zijn op leren". Leerkrachten moeten niet enkel de ruimte krijgen ze moeten het ook doen en daarin geholpen worden. Nu is het enkel de ruimte creëren, het zou meer moeten zijn.
- 4.3 niet enkel afgestemd op de noden van de scholen en lesgevers maar ook afgestemd op de noden van de maatschappij.

Acties

- Met betrekking tot de Entrespiegel werd er gevraagd duidelijk te vermelden dat maatschappelijk verantwoord ondernemen niet is opgenomen voor de starters. (SOO)
- Bedrijfsstage: Komt nooit echt van de grond want het hangt met haken en ogen aan elkaar. Er blijken heel wat juridische obstakels te zijn om dit effectief op te nemen (SOO).
- Een gemis bij de acties naar lager en secundair onderwijs is streven naar meer betrokkenheid van bedrijven bij het onderwijs. Acties waar de rolmodellen meer naar voorkomen.

Algemene opmerking

Het geheel is niet geflankeerd door een wetenschappelijke poot die kan helpen met het meten van de impact van de verschillende acties. Dit is een groot gemis, hier zouden peilingtoetsen een goede indicator kunnen zijn om de impact van het actieplan te meten.

GROEP 2

Deelnemers Evelyne Verhovert, Marie Schoeters, Serge Huyghe, Peter Coenen, Herman Kiesel

Vaak vertrokken de ideeën vanuit een deelnemer (niet telkens dezelfde persoon) en werd er dan over gediscussieerd. De vet gemarkeerde punten zijn de belangrijkste en zijn ook degene die op de flipchart waren vermeld.

Actieplan te vrijblijvend

Strategische doelstellingen

- SD 1 → risico op ontstaan van 101 visies, verwarring rond **begripsafbakening** (niet **ondernemingszin en ondernemerschap** opnieuw definiëren); risico dat men het gewoon in de visie opneemt en er verder niets rond gebeurt; lijkt ook moeilijker in secundair onderwijs.
- Iemand anders bekijkt deze doelstelling wel positief en ziet heel wat tussenlagen waarop je kan werken binnen deze doelstelling en geeft aan dat er een tijdshorizon is van 4 jaar om hieraan te werken.

Operationele doelstellingen

- In 4.1 verwacht men dat er iets meer ingegrepen wordt vanuit de overheid; dat men onderwijsinstellingen verplicht om bepaalde richtlijnen, kaders te gebruiken.
- In het algemeen was iedereen het er over eens dat er een **kader nodig is voor de visie** die de leerkrachten, docenten en directies gaan ontwikkelen **en modellen en voorbeelden over hoe dit te operationaliseren** ter beschikking moeten worden gesteld (zeg wat we moeten doen, leraren vragen vaak naar kapstokken). (Bijv. afspraken maken dat het binnen het kader van het actieplan en met de definities van het actieplan gebeurt).
- Men vraagt om met het actieplan heel gericht te gaan werken i.p.v. veel nieuwe initiatieven op te starten.
- Bij 4.3 vreest één van de deelnemers dat de aanbieders veel verschillende vragen gaan krijgen, gaan overstelpt worden met vragen.
- Men vraagt zich ook af hoe een kwaliteitscheck zal worden gedaan.

Acties

- De EFRO-oproep m.b.t. ecosystemen wordt positief onthaald maar er werd gesteld dat het iets te breed is geconcipeerd. Er wordt verwacht dat de studenten(-verenigingen) en het jeugdwerk ook betrokken worden maar voor sommigen komt dit te vroeg.
- Er is ook nood aan ruimte om aan ondernemend onderwijs te werken. In Finland bijv. zijn er een aantal studiepunten die echt aan ondernemen kunnen gespendeerd worden.
- Iemand vroeg zich ook af hoe concreet ondernemerschap aan bod komt in de instellingsreviews voor hogescholen. Iemand anders gaf daarop een voorbeeld over hoe hij binnen de instelling een traject had opgesteld met het oog op de instellingsreview en hoe hij daarin ondernemingszin/ondernemerschap aan bod had laten komen.
- **Beeldvorming** over ondernemingszin/ondernemerschap **is ook belangrijk. Ook naar docenten toe.** Zo zijn er docenten die een eigen bedrijf hebben maar blijkt dit binnen de onderwijswereld nog wel wat taboe te zijn om daarover te spreken.
- Bij 5.6 komt de vraag waarom de informatiebrochure die moet zorgen voor **meer transparantie in het aanbod** alleen toegespitst is op de structurele partners. **Men vraagt uitbreiding naar alle initiatieven.** (Brochure voor alle aanbieders, niet enkel de 2 structurele).

- Men vraagt **uitbreiding van de bedrijfsstages voor leraren naar het hoger onderwijs**.
- Iemand anders stelt zich vragen bij de **bedrijfsstages voor leraren**, geeft aan dat dit binnen hun regio niet van de grond is gekomen. Er worden plaatsen aangeboden maar er wordt niet op ingegaan door ondermeer praktische zaken, drempelvrees en het feit dat het leerplan tegen het einde van het jaar moet afgerond zijn. Het is goed om “te stimuleren” en “aan te moedigen” maar er is ook **tijd en ruimte voor nodig**.
- De passage over het debat over de **eindtermen** wordt ook positief onthaald maar iemand vraagt zich af welk traject er zal gevolgd **worden om ondernemingszin in de eindtermen te krijgen** (wat zijn de kritische factoren om tot een succes te komen, wie gaat definitie rond ondernemingszin schrijven, wat zijn de implicaties in het werkveld, ...)
- Er waren vragen bij de passage over de beroepskwalificatie Ondernemer. Het was voor de deelnemers niet duidelijk wat er mee bedoeld wordt. Ze vroegen zich af of dat dan iets extra is bovenop het attest bedrijfsbeheer en wat de meerwaarde ervan is. Men gaf aan dat het “beroep van ondernemer” juist heel divers kan ingevuld worden en dat het niet te vatten is.

GROEP 3

Deelnemers: Ben Peeters, Hans De Four, Kurt Lecompte, Gert Trekels, Hilde Van Lindt, Jolien De Brauwer

Strategische Doelstellingen en algemeen

- De koppeling tussen de Strategische doelstellingen Operationele doestellingen is niet duidelijk..
bv. Onder welke SD valt een bepaalde OD of actie? 1
- Op dit feedbackmoment zijn geen mensen van secundair of basisonderwijs aanwezig nochtans belangrijke doelgroep 1
- De teneur van het AOO is nog te veel vrijblijvend 1
- Actieplan is teveel High-Level & weinig concreet ingevuld met acties, dit hangt vooral samen met het feit dat er geen budgetten zijn voorzien voor concrete acties die een verandering tot stand kunnen brengen. 1
- Als je de vergelijking maakt tussen het vorige actieplan OO en het STEM actieplan kan je concluderen dat het STEM-actieplan wel veel in beweging heeft gebracht 2
- ER is een leerlijn aanwezig in het actieplan maar het doet geen poging om bv tussenschotten (bv tussen Secundair en Hoger Onderwijs) weg te werken 2
- Nog veel te weinig focus op de lerarenopleiding, deze is namelijk de schakel op de toekomst 1
- Ondanks het feit dat ondernemingszin het uitgangspunt is , komt dit onvoldoende naar voren in de geformuleerde OD's en acties. 1
- Focus ligt nog te veel op externe ondersteuning, OO moet nog meer (intern) in onderwijsinstellingen (verplicht) ingebed worden (via directieleden die Leerkrachten hierin sturen) 2
- Voldoende communicatie voeren rond dit nieuwe actieplan OO in basis- en secundair onderwijs zodat het doorsijpelt naar de lesgevers en niet blijft hangen bij directies/ inrichtende machten/koepels etc)

Operationele Doelstellingen

- Opnieuw koppeling SD's en OD's niet duidelijk ref. opmerking SD's 1
- link met onderzoeks- en internationale competenties i.p.v iets "extra"? 1
- Het is duidelijk dat er geen middelen tegenover staan, je moet het er nog altijd "bij nemen" met iets anders .... Als men wil dat het iets wordt, dan zijn er sowieso investeringen nodig. = knoop
- Echt wel nood aan structurele inbedding. 1
- Er wordt rond OD's nog te veel de weg van de minste weerstand gevolgd 2

Acties

- Eindtermen= we moeten ondernemingszin/ondernemerschap als eindterm er in krijgen (ref maatschappelijk debat) maar ook zien dat het voldoende wordt belicht in lerarenopleiding 1
- Wat met beroepskwalificatie? :?? + timing hier rond? Wat is het nut hiervan? Hier is extra communicatie rond nodig want belangrijk voor diverse partijen 1
- in acties zelf te weinig aandacht voor stimuleren van ondernemingszin 1
- er is geen koppeling aan thema's zoals duurzaamheid, interculturaliteit 1

GROEP 4

Deelnemers: Lieselotte Verplancke, Annemie Soetewey, Pol Bracke, Chris Baelus, Els Huysman, Tine Aelter

De groep was unaniem, tenzij waar uitdrukkelijk het tegendeel staat.

Strategische doelstellingen

- niet iedereen is akkoord; vooral vanuit het secundair onderwijs wordt dit argwanend bekeken (cfr. negatieve reacties VLOR).
Moet de overheid de scholen wel in de richting van het ondernemerschap duwen (meerdere mensen hebben dit gevoel bij dit Actieplan)? Waarom wordt geduwd naar ondernemerschap en niet naar innovatie/internationalisering/kunst?
- <-> 1 ander persoon brengt in dat over 10 jaar ondernemerschap een economische noodzaak wordt (veel meer op freelance basis werken of veel meer mensen zullen hun eigen job moeten creëren door ondernemer te worden).

Operationele doelstellingen:

- Iedereen is van mening dat de operationele doelstellingen (OD's) bijna uitsluitend gaan over ondernemerschap, nog weinig over ondernemingszin.
- Wat nu ontbreekt in het actieplan: hoe docenten/leraren ondersteunen/stimuleren om het ondernemerschap in de lessen geïntegreerd te krijgen? Daar zou meer focus moeten op liggen.
- De instellingen hebben meer middelen nodig, maar die zijn er niet. Synergieën kunnen helpen (afstemming tussen opleidingen, maar ook tussen instellingen).
- Het beleid van de instellingen moet dit mee ondersteunen. Ontbreekt ook in het actieplan.
- Continuering is belangrijk, maar projecten zelfdragend maken is niet evident. Meer samenwerking zoeken kan een oplossing bieden.
- Nood aan structurele ondersteuning op lange termijn, minder projectmatig.

Acties

- De acties zouden meer expliciet geformuleerd moeten worden. Nu wordt te sterk gefocust op ondernemerschap.
- Wat is de concrete actie m.b.t. het sociaal-fiscaal statuut? Nu wordt dat zeer vaag geformuleerd.
- Er zou meer aandacht moeten gegeven worden aan innovatie. Ontbreekt in dit actieplan.
- Leernetwerken zouden meer opengetrokken moeten worden om meer samen te werken. Hiervoor ook middelen voorzien.
- De rol van Competento mag duidelijker. Beperken ze zich tot leerplichtonderwijs?
- Ecosystemen zijn heel belangrijk.
- Er zijn veel te veel ondernemingsplanwedstrijden en ondersteunende initiatieven voor starters. De mensen zien door de bomen het bos niet meer.

GROEP 5

Deelnemers: Steve Stevens, Inge Verhaegen, Wim Fyen, Annelies Schrooten, Sabrina Gutierrez Vidal, Ruben Camps

De groep was unaniem, tenzij anders vermeld.

Algemeen

- Het actieplan is een goede leidraad/visietekst, ook wel te weinig concreet en vaag (niet alle acties zijn duidelijk), maar aan de andere kant is het ook een kader dat langer mee moet gaan en kan het niet zeer concreet gaan
- Verspreiding van het actieplan: hoe opleidingshoofden, ... bereiken?
Vlhora
Alle kanalen waar hoger onderwijsinstellingen samen komen
- Is er iets voor doctoraatsstudenten voorzien? Pleidooi voor het verruimen van doelgroep studenten naar doctoraatsstudenten. Er moet belang gehecht worden aan ondernemende mogelijkheden voor doctorandi die willen ondernemen. Nu is dat niet altijd mogelijk door het type beurs dat zij ontvangen.
Daarnaast zou er naast het statuut student-ondernemer ook geijverd moeten worden voor het bekijken van mogelijke drempels en stimuli m.b.t. de bursalen van doctorandi met het oog op ondernemerschap. 3 (UGent)

Strategische doelstellingen

- Strategische doelstellingen: we missen een doelstelling die op de docenten betrekking heeft
Ook meting / monitoring van ondernemendheid docenten is nodig
- Nu vooral bereik van steeds dezelfde docenten, nieuwe docenten zijn nodig
=> De opleiding van toekomstige leerkrachten is hier niet op aangepast -> lerarenopleiding is belangrijk, doelgroep lerarenopleiding wordt gemist
- Train the trainer

Operationele doelstellingen:

- Visie rond ondernemend onderwijs moet van binnenuit komen en niet opgelegd worden
- Financiering: per instelling zelf middelen geven om aan ondernemingszin en ondernemerschap te werken (nu wordt er vaak over extern aanbod gesproken)
Het werkt beter als het ingebed is.
Single point of contact binnen één instelling is nodig, gebrek aan communicatie
- Er is een gemis aan meetinstrumenten voor het hele plan aangaven en tevens de ontbrekende middelen hiertoe. De leden van het groepje zijn voorstander van interne audits binnen de onderwijsinstellingen; interne kwaliteitscontrole via een zelfevaluatierapport dat elke instelling hierover opmaakt voor ondernemend onderwijs, met financiële tegemoetkomingen om dit te realiseren
- Leerlijn: apart of geïntegreerd
Wat vervang je in het reguliere traject?
ofwel bij alles wat integreren?
= Kader van opbouw; best dat er een traject is, niet enkel losse zaken
Vertaalslag moet zelf gemaakt worden – meer vrijheid bij de invulling van de leerlijn (bottom-up)

Welk profiel moet gehanteerd worden? Kan je als onderwijsinstelling kiezen welk profiel je wilt integreren, het lijkt of dit het opgelegde profiel is

- Goed dat er een verschil is ondernemingszin en ondernemerschap, werken aan ondernemingszin verlaagt de drempel
Ondernemingszin moet gestimuleerd in alle vakken en studiegebieden
- Ondernemerschap is niet academisch
- In Wallonië zou een entrepreneur-label bestaan: ook voor Vlaanderen?

Acties:

- Stage van studenten zou ondernemende stage/ondernemerschapstage moeten kunnen zijn
- Als actie: ontwikkelen van modules rond verschillende thema's voor docenten en scholieren: falen en de gevolgen ervan, social media, creativiteit,... 3 (Syntra Limburg)
- Ondernemerschap is niet enkel businessplannen, daar wordt teveel de nadruk op gelegd, aandacht voor businessmodellen en prototypes
- Bestaande mensen stimuleren maar ook mobiliteit – samenwerken met het werkveld / expertise (hoe financieren)
- Werkplekleren – ondernemende stages moeten een keuze kunnen zijn